МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЛОГІКА

Освітній ступінь: бакалавр
Спеціальність: 262 «Правоохоронна діяльність»
Освітня программа: «Правоохоронна діяльність (поліцейські)» № 491 від 25.06.2019
Статус навчальної дисципліни: обов'язкова
Мова навчання: українська

Плани семінарських (практичних) занять
обговорені та схвалені на засіданні кафедри філософії та політології
протокол від 23.08.2019 № 16

Завідувача кафедри
_____Вячеслав Кузьменко

Дніпро – 2019

Логіка // Плани семінарських (практичних) занять для заочної форми навчання. – Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. – 12 с.

РОЗРОБНИК(-И):

Стояцька Г. М., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та політології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри філософії та політології протокол від 25.06.2019 р. № 15.

Завідувач кафедри **Вячеслав КУЗЬМЕНКО**

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ І ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ. ОСНОВНІ ЛОГІЧНІ ЗАКОНИ.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: діалектичний процес, чуттєве пізнання, логічне пізнання, відчуття, сприйняття, уявлення, поняття, судження, умовивід, закони логіки, формальна і діалектична логіка.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: *знати:* роль формальної логіки як невід'ємної частини юридичної освіти, значення формально-логічної культури мислення як умови професійної підготовки правоохоронця, розуміння сутності основних формально-логічних законів; *вміти:* свідомо використовувати основні формально-логічних закори як частину ефективної пізнавальної діяльності у галузі теоретичного правознавства, зстосовувати методи сучасної формальної логіки.

Завдання для самостійної роботи до Теми 1:
Самостійно опрацюйте наступні питання.

1. Загальна характеристика пізнання, його рівні та форми.
2. Логіка як наука: предмет, структура та зміст
3. Значення логіки для юридичної діяльності.
4. Основні закони логіки.
5. Основні існуючі дефініції поняття «Логіка».
6. Основні характеристики понять «мислення», «свідомість», абстрактне мислення».
7. Характеристика основних формально-логічних законів.
8. Поняття про логічної формі і логічному законі.
9. Семантичні категорії природної мови.
10. Мова логіки висловлювань.
11. Мова логіки предикатів.

Індивідуальні завдання до Теми 1:
Встановіть, які з наведених нижче виразів природної мови мають однакову структуру (логічну форму):

1. Суспільство може бути або демократичним, або недемократичним.
2. Ще хвилина - і матч закінчиться.
3. Людина не живе два століття.
4. Мій друг успішно склав іспити і вступив до університету.
5. Кожен професійний футболіст має свій рівень майстерності.
6. Ніяка підтримка терористичних банд не може бути виправдана.
7. Не всі видатні музиканти мали абсолютний слух.
8. Образа може бути нанесено або випадково, або навмисно.
9. Немає такого лабіринту, з якого не було б виходу.
10. Деякі люди не володіють достатньою волею для того, щоб кинути палити.

ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: форма мислення, утворення понять, зміст поняття, обсяг поняття, відношення між поняттями, операції з поняттями, визначення як логічна операція, поділ і класифікація понять.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: *знати:* культуру оперування поняттями, культуру гіпотетичного мислення і культуру теоретичного мислення; *вміти:* визначати структуру правових понять, використовувати роль логічного аналізу структури понять у процесі кримінально-правової кваліфікації злочину.

Завдання для самостійної роботи до Теми 2:
Самостійно опрацюйте наступні питання.

1. Загальна характеристика поняття як форми мислення.
2. Зміст та обсяг понять. Закон оберненого відношення між обсягом та змістом поняття.
3. Види понять.
4. Типи відношення між обсягами понять.
5. Операції над змістом та обсягом понять.
6. Узагальнення та обмеження понять.
7. Обмеження і узагальнення понять.
8. Визначення понять. Правила визначення понять.
9. Поділ понять. Класифікація.

Індивідуальні завдання до Теми 2:
Вкажіть об'єм, елементи обсягу і частини обсягу таких понять:
письменник, юрист, європейська держава, університет, учитель, трикутник, спортсмен, митець, супутник Землі, футбольна команда, цінний папір, озеро, коледж, прокуратура.

ТЕМА 3. СУДЖЕННЯ.

Семінарське заняття – 2 години

План:

1. Судження як форма мислення. Загальна характеристика.
2. Структура суджень. Види суджень.
3. Класифікація простих суджень. Атрибутивні судження, їх види і структура.
4. Розподіленість термінів у простих атрибутивних судженнях.
5. Поняття про квантори та зв’я́зки.
6. Співвідношення між судженнями. Логічний квадрат та його значення.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: судження, прості та складні судження, атрибутивні, екзистенціальні та релятивні судження, категоричні судження, умовні судження, суб'єкт, предикат та зв'язка, квантор, терміни судження, розподіленість термінів, противність (контрарність), під противність (субконтрарність), суперечність (контрадикторність), підпорядкування (субординація), імплікація, кон'юнкція, диз'юнкція, еквіваленція, модальність.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: *знати:* зв'язок між визначеннями, класифікаціями діянь, доведеннями і спростуваннями, вимоги до точності і ясності висловлювань, однозначності у трактуванні; *вміти:* свідомо формулювати судження, встановлювати його кількісні та якісні характеристики, модальності, встановлювати протилежність чи суперечність між судженнями, здійснювати перехід до нового знання за допомогою «логічного квадрата».

Завдання для самостійної роботи до Теми 3:
Самостійно опрацюйте наступні питання.

1. Утворення складних суджень. Логічні та граматичні сполучники.
2. Умовні судження. Єднальні судження (кон'юктивні). Розподільні судження (диз'юнктивні).
3. Поняття про імплікацію та еквіваленцію.
4. Таблиці визначення істинності логічних сполучників.
5. Категоричні судження (A, E, I, O).
6. Відносини між категоричними судженнями за значеннями істинності. «Логічний квадрат» в діяльності правника.
7. Судження з відношенням.
8. Модальні судження.
9. Складне судження і його види.

Індивідуальні завдання до Теми 3:
Визначте вид категоричних суджень (A, E, I, O), встановіть розподіленість термінів S і P за допомогою кіл Ейлера, висловіть структуру суджень формулами традиційної та сучасної логіки.

1. Всі угоди, що відповідають вимогам закону, є дійсними.
2. Деяка частина картин молодих митців не була продана на аукціоні.
3. Бувають такі помилки, які дають життєвий досвід.
4. У Полтаві немає красуні, гарнішої за Наталку.
5. Іноді республіки бувають недемократичними.
6. Не всяке речення – судження.
7. Будь-яка річ хороша на своєму місці.

ТЕМА 4. ДЕДУКТИВНІ УМОВИВОДИ. ВИСНОВКИ З ПРОСТИХ СУДЖЕНЬ (ВИСНОВКИ ЛОГІКИ ПРЕДИКАТІВ).

Практичне заняття – 2 години

План:

1. Загальна характеристика умовиводу як форми мислення. Види умовиводів.
2. Особливості та різновиди дедуктивних умовиводів. Умовиводи з простих суджень.
3. Простий категоричний силогізм: його структура та склад.
4. Аксіома та загальні правила простого категоричного силогізму.
5. Поняття про фігури та модуси силогізму:
   - перша фігура, її особливі правила й модуси;
   - друга фігура, її правила і модуси;
   - третя фігура, її правила і модуси;
   - четверта фігура, її правила і модуси.
6. Скорочені, складні та складноскорочені силогізми.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: умовивід, силогізм, дедукція, модус, міркування, структура умовиводу, засновок, висновок, безпосередні та опосередковані умовиводи, достовірні (дедуктивні) та імовірнісні умовиводи, дедукція, індукція, аналогія, дедуктивний умовивід, традиційна силогістика, простий категоричний силогізм, аксіома силогізму, терміни силогізму (менший, більший і середній), фігура силогізму, модус, ентимема, полісилогізм, сорит, епіхейрема.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: *знати:* основні правила побудови умовиводів, правила фігур та модусів простого категоричного силогізму; *вміти:* визначати види умовиводів в залежності від їх структури; практично застосовувати загальні правила побудови умовиводу; використовувати правила побудови простого категоричного силогізму; виявляти логічні помилки, які трапляються в простих категоричних силогізмах.

Завдання для самостійної роботи до Теми 4:

Побудуйте безпосередні умовиводи – перетворення, обернення, протиставлення предикату – з наступного:

1. Всі силогізми є думками.
2. Деякі підозрювані не мають алібі.
3. Деякі студенти - майстри спорту.
4. Жоден кит не є рибою.
5. Всі розумне дійсно.
6. Ніщо розумне не ставить мене в глухий кут.
7. Деякі художники не були визнані за життя.
8. Деякі комп'ютери «розуміють» усне мовлення.
9. Вчення про силогістиці створив Аристотель.
10. Будь-яка книга має свого автора.
11. Деякі депутати - економісти.

12. Жоден підроблений документ не є доказом.

Індивідуальні завдання до Теми 4:
Побудуйте безпосередні умовиводи по «логічного квадрату»:

1. Жоден ледар не заслуговує похвали.
2. Деякі люди не впливають на хід історії.
3. Всі музиканти емоційні.
4. Зустрічаються студенти, які не мають середньої освіти.
5. Деякі квіти не є ромашками.
6. Обвинувачений має право на захист.
7. Деякі діти добре малюють.
8. Серед фінансистів чимало жінок.
9. Жоден з розсудливих людей не стане гуляти під дощем без парасольки.
10. Будь-яке правило має виняток.

ТЕМА 5. ДЕДУКТИВНІ УМОВИВОДИ. ВИСНОВКИ З СКЛАДНИХ СУДЖЕНЬ (ВИСНОВКИ ЛОГІКИ ВИСЛОВЛЮВАНЬ).

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: чисто умовні, умовно-категоричні, розділової-категоричні, умовно-розділові (лемматичні) умовиводи, стверджувальний модус (modus ponens), заперечувальний модус (modus tollens), стверджувально-заперечувальний модус (modus ponendo tollens), заперечувально- стверджувальний модус (modus tollendo ponens), лема, дилема, трилема, полілема, проста лема, складна лема, конструктивна лема, деструктивна лема.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: *знати:* основні схеми дедуктивних умовиводів зі складними судженнями, дедуктивні міркування, що базуються на структурі складних висловлювань (суджень); *вміти:* актуалізувати набуті знання з метою подальшого використання у майбутній професійній діяльності, вміти застосовувати дедуктивні умовиводи у правознавчій та правоохоронній практиці, в процесі побудови доведень та спростувань.

Завдання для самостійної роботи до Теми 5:
Самостійно опрацюйте наступні питання:

1. Умовні умовиводи:
   - суто умовний силогізм, його структура та аксіома;
   - умовно-категоричний силогізм, правильні та неправильні модуси.
2. Розділові умовиводи:
   - розділово-категоричний силогізм, умови отримання істинного висновку;
   - суто розділовий умовивід.
3. Умовно-розділові (лематичні) умовиводи.

Створіть умовиводи, побудовані за формулами.

1. $((p \to q) \wedge \bar{q}) \to \bar{p}$;
2. $((p \dot{\vee} q) \wedge q) \to \bar{p}$;
3. $((p \to (q \wedge r)) \wedge (\bar{q} \vee \bar{r})) \to \bar{p}$;
4. $((p \dot{\vee} q \dot{\vee} r) \wedge (\bar{p} \wedge \bar{q})) \to r$.

Індивідуальні завдання до Теми 5:

1. Навести власні, оригінальні приклади правильних модусів умовних силогізмів.
2. Навести власні, оригінальні приклади правильних модусів розділово-категоричного силогізму.
3. Навести власні, оригінальні приклади правильних модусів умовно-розділового силогізму.

ТЕМА 6. НЕДЕДУКТИВНІ УМОВИВОДИ. ІНДУКЦІЯ І АНАЛОГІЯ.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: умовивід, засновок, висновок, достовірні (демонстративні) та імовірні (недемонстративні) умовиводи, індукція, спостереження, експеримент, популярна індукція, індукція через спеціальний відбір фактів, наукова індукція, індуктивні методи.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: *знати:* ситуації у професійній діяльності, які вимагають вмінь та навичок щодо побудови та використання різних видів імовірнісних умовиводів, розуміння ролі недедуктивних умовиводів у процесі пізнання; *вміти:* грамотно, відповідно до правил логіки будувати імовірнісні умовиводи різних видів.

Завдання для самостійної роботи до Теми 6:

Самостійно опрацюйте неступні питання

1. Індуктивні умовиводи. Значення індуктивних умовиводів у науковій діяльності та доведенні.
2. Умовивід за аналогією: його структура та особливості.
3. Види умовиводів за аналогією.
4. Значення аналогії в правовій діяльності.

Які окремі випадки повинні бути розглянуті, щоб методом повної індукції отримати наступні висновки?

1. Всі планети Сонячної системи обертаються навколо Сонця.
2. В правильному силогізм, якщо одна з посилок приватна, то і за-ключення приватне.
3. У слові «індульгенція» не може бути падежного закінчення «-і».
4. Навколо будь-якого трикутника можна описати коло.
5. Допитані всі свідки у справі Петренко.

6. Жодне питання, поставлене студенту N під час іспиту, не залишився без відповіді.

Індивідуальні завдання до Теми 6:

Отримайте наступні судження як заключний у висновках за аналогією:

1. Ця симфонія, ймовірно, написана композитором А.
2. Цей студент, напевно, складе іспит з англійської мови на «відмінно».
3. Дана будівля, швидше за все, проектував архітектор N.

ТЕМА 7. ЛОГІЧНІ ОСНОВИ АРГУМЕНТАЦІЇ.

Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: аргументація, пропонент, опонент, аудиторія, теза, аргумент, демонстрація, доведення, пряме і непряме доведення, апагогічне та розділове доведення, антитеза, спростування, дискусія, полеміка, диспут, дебати.

Уміння, які мають бути вироблені, та навички, які мають бути напрацьовані під час заняття: *знати:* усі існуючі види логічного обґрунтування: доказове і недоказове, пряме і непряме; *вміти:* обґрунтувати свої думки, грамотно будувати власну аргументацію, вміти аналізувати доведення свого опонента і переконливо його спростовувати.

Завдання для самостійної роботи до Теми 7:

Самостійно опрацюйте наступні питання:

1. Аргументація, її структура та суб‘єкти.
2. Структура і види доведення. Логічні правила доведення.
3. Спростування, його види, способи та правила.
4. Порушення правил доведення та спростування.
5. Коректні та некоректні засоби ведення суперечки.

Визначте тезу, аргументи і демонстрацію в наведених нижче доказах. Перевірте спроможність цих доказів:

1. Якщо дія обов’язкова, то вона не заборонена. Чи не заборонене – дозволено. Значить, якщо дія обов’язково, воно дозволено.
2. Кожен відмінник отримує підвищену стипендію. Студент Іваненко отримує підвищену стипендію, оскільки він відмінник.
3. Крадіжка є суспільно небезпечним діянням, оскільки вона – злочин, а всякий злочин є суспільно небезпечне діяння.
4. Якщо посилки правильного умовиводу істинні, то і його висновок істинно, значить, якщо невірно, що висновок правильного умовиводу істинно, то невірно, що його посилки істинні.
5. Всі рослини дихають. Бамбук не є рослиною. Значить, бамбук не дихає.
6. Якщо завтра буде холодно і сиро, то ми підемо в кіно або цирк. Але завтра не буде холодно і сиро. Значить, ми не підемо ні в кіно, ні в цирк.

Індивідуальні завдання до Теми 7:

Встановіть логічні помилки, допущені в наступних софизмах:

1. Все, що ти не втрачав, ти маєш. Ти не втрачав рогів. Значить, ти маєш роги.
2. Хто сидить встав. Хто встав, той стоїть. Отже, той хто сидить – стоїть.
3. Злодій не бажає придбати нічого поганого, а бажає придбати хороше. Придбання хорошого є справа хороша. Отже, злодій бажає гарного.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Рекомендована література до Теми 1-4:

1. Жеребкін В. Є. Логіка : підручник / В. Є. Жеребкін. 11-те вид., виправл. К. : Знання, 2011. 264 с.
2. Конверський А. Є. Логіка : підруч. для студ. юрид. ф-тів / А. Є. Конверський ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. 4-те вид., переробл. та допов. К. : Центр учб. л-ри, 2012. 334, [1] с.
3. Конверський А. Є. Логіка : підручник / А. Є. Конверський ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. 2-ге вид., випр. Київ : Київський університет, 2017. 390, [1] с.
4. Юридична логіка : підручник / [В. С. Бліхар та ін. ; за наук. ред. проф. В. С. Бліхара] ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 247 с.
5. Архипова Є. О. Логіка : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Архипова Є. О., Піхорович В. Д., Потіщук О. О. ; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2015. 182 с.
6. Гасяк О. С. Формальна логіка. Розв'язкові процедури, алгоритми, словник базових термінів і понять : навч. посіб. / О. С. Гасяк ; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Чернівці : Рута, 2015. 543 с.
7. Куліченко В. В. Логіка (юридична логіка) : навч. посіб. / В. В. Куліченко. Херсон : Олді-плюс, 2018. 143 с.

Рекомендована література до Теми 5-7:

1. Жеребкін В. Є. Логіка : підручник / В. Є. Жеребкін. 11-те вид., виправл. К. : Знання, 2011. 264 с.
2. Конверський А. Є. Логіка : підручник / А. Є. Конверський ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. 2-ге вид., випр. Київ : Київський університет, 2017. 390, [1] с.
3. Логіка висловлювань : навч.-метод. посіб. / [уклад. Астапова О. І.]. Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2013. 64 с.
4. Логіка: Практикум : навч. посібник / І. В. Хоменко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К. : Юрінком Інтер, 2002. 239 с.
5. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни «Логіка» : / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого» ; [уклад.: О. М. Юркевич та ін.]. Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 89 с.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Логіка як наука, основні етапи її розвитку.
2. Традиційна формальна логіка.
3. Закони формальної логіки. Формальна і діалектична логіка.
4. Поняття, (визначення). Методи творення понять (аналіз, порівняння, абстрагування, синтез).
5. Знак та його значення. Семіотика як наука про знаки.
6. Поняття і образ. Поняття і ім’я. Взаємозв’язок образу, емоцій і поняття в процесі мислення.
7. Зміст і обсяг поняття. Співвідношення між обсягом і змістом поняття.
8. Типи співвідношення обсягів понять.
9. Види понять.
10. Поділ понять.
11. Визначення понять і його правила.
12. Помилки при визначенні. Визначення в юридичній практиці.
13. Судження: його структура (суб’єкт, предикат, зв’язка). Судження і речення.
14. Основні види суджень.
15. Поділ суджень: за характером предиката, за якістю зв’язки, за обсягом суб’єкта, за модальністю.
16. Розподіленість термінів у простих атрибутивних судженнях.
17. Співвідношення між судженнями, логічний квадрат.
18. Складні судження. Логічні та граматичні сполучники.
19. Таблиці визначень істинності логічних сполучників.
20. Види умовиводів.
21. Безпосередні умовиводи (перетворення, обернення, протиставлення предикату).
22. Опосередковані (дедуктивні, індуктивні, традуктивні) умовиводи.
23. Правильність та істинність міркувань.
24. Поняття силогізму.
25. Структура силогізму.
26. Аксіоми силогізму.
27. Фігури і модуси категоричного силогізму. Правила простого категоричного силогізму та його модусів.
28. Складні силогізми.
29. Скорочені силогізми.
30. Складно-скорочені силогізми.
31. Силогізм зі складними і простими засновками (розділово-категоричний, умовно-категоричний, умовно-розділовий).
32. Логіка висловлювань.
33. Закон тотожності.
34. Закон суперечності.
35. Закон виключного третього.
36. Закон достатньої підстави.
37. Основні закони логіки висловлювань.
38. Метод таблиць істинності.
39. Типи висловлювань і схеми правильних міркувань.

40. Індуктивний умовивід і його структура. Правила індукції.
41. Види індукції (повна і неповна індукція); види неповної індукції.
42. Метод наукової індукції.
43. Індуктивні висновки про причинний зв’язок ; методи становлення причинного зв’язку; помилки в індуктивних умовиводах.
44. Аналогія проста, поширена, строга, нестрога.
45. Мислений експеримент і його роль у науковому дослідженні.
46. Гіпотеза та її види. Підтвердження і спростування гіпотези.
47. Роль гіпотези в науковому пізнанні.
48. Доведення та його структура.
49. Види доведення.
50. Метод підтвердження і спростування тези в генетичному доведенні.
51. Спростування та його види.
52. Логічні правила доведення і спростування та їх порушення (паралогізми і софізми).
53. Види доведення.
54. Методи підтвердження тези.
55. Генетичне доведення.
56. Види суперечок та їх сутність.
57. Логіка та юридична практика.
58. Діалектична логіка як логіка наукового досягнення.
59. Запитання та його види.
60. Роль запитань у юридичній практиці.